

tasavvuf

İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi

Ankara 2003

Kur'ân'da Hece Harfleri (Hurûf-i Mukattaa) ve Kuşeyrî'nin Hece Harfleri Yorumu

Ali AKPINAR

Doç. Dr., Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fakültesi

lakpinar@cumhuriyet.edu.tr

Özet

Kur'ân-ı Kerîm'in bazı sûrelerinin başlarında bulunan, bir veya birkaç harfin birleşmesinden oluşan harflere el-Hurûf-ı'l-Mukattaa (kesik hece harfleri) denir. 29 sûrenin başında bulunan ve 14 çeşit harften oluşan bu harfler, ilk dönemden itibaren Kur'ân üzerinde araştırma yapanların dikkatini çekmiş ve bu konuda pek çok şey söylenmiştir.

Söz konusu ettiğimiz hece harfleri pek çok müfessir gibi sûfî müfessir Kuşeyrî'nin de tefsirinde üzerinde durduğu önemli bir konu olmuştur. Onun bu konudaki görüşlerini şöyle özetleyebiliriz:

Kuşeyrî, huruf-u mukattalar hakkında uzun, anlamsız yorum ve tartışmalara girmez. O, hece harflerinin yemin ifade ettiği görüşünü sürekli öne çıkarır. Kuşeyrî'ye göre bir harfin tek anlamı yoktur, her harfin çağrıştırdığı pek çok anlamı vardır. Kuşeyrî, bu harfleri birer rumuz olarak algılar ve onları kendince anlamlandırmaya yahut o şifreleri çözmeye çalışır, bu harfleri fırsat bilerek bir kısım tasavvûfî açıklamalarda bulunur. Bu harfler öncelikle Yüce Allah ile O'nun sevgili Peygamberi arasında bir sırdır.

Kuşeyrî'nin bu harflere yüklediği bu manalar, genellikle Kur'ân'ın başka yerlerinde benzeri olan ve Kur'ân'ın ruhuna ters düşmeyen manalardır.

A. Kur'ân'da Hece Harfleri ve Yorumları

Kur'ân-ı Kerîm'in bazı sûrelerinin başlarında bulunan, bir veya birkaç harfin birleşmesinden oluşan harflere el-Hurûf-ı'l-Mukattaa (kesik hece harfleri) denir. 29 sûrenin başında bulunan ve 14 çeşit harften oluşan bu harfler, ilk dönemden itibaren Kur'ân üzerinde araştırma yapanların dikkatini çekmiş ve Kur'ân ilimlerinin bir bölümü olarak çeşitli çalışmalara konu olmuştur. Günümüzde de bu harflerin rakamsal değerlerinden hareketle çeşitli spekülâtif tartışmalar yapılmaya devam etmektedir. Bu itibarla bu harflerle ilgili şimdiye kadar söylenmiş görüşleri bir kere daha gözden geçirmek yararlı olacaktır.

İlim adamlarınca Kur'ân'ın müteşâbihâtından sayılan, müstakil bir âyet olup olmaması ve i'rabları tartışmalı olan bu harfler hakkında ilk bakışta şunlar dikkatimizi çekmektedir:

Bu harflerde 28 harfli Arap alfabesinin yarısı kullanılmıştır. Kullanılan bu harfler şunlardır: Elif, Hâ, Râ, Sîn, Sâd, Tâ, Ayn, Qâf, Kâf, Lâm, Mîm, Nûn, Hâ, Yâ. Şu cümle bunların hepsini toplamıştır: نص حكيم قاطع له سر (Nassun Hakîmun Kâtî'un lehû Sirrun/Hikmetli, son noktayı koyucu, gizemli bir metin.)¹

Söz konusu harflerden üçü Medenî, 26 sı Mekki 29 sûrenin başında bulunurlar. Bu harflerle başlayan Medenî sûreler Bakara, Âlu Imran ve Râ'd sûreleridir. Bunlardan Ra'd sûresinin Mekki olduğu da söylenmiştir.

Hece harfleri, 13 farklı şekilde bulunurlar. Üçü tek harfli, dokuzu iki harfli, on üçü üç harfli, ikisi dört harfli, ikisi beş harfli olmak üzere toplam yetmiş sekiz harf kullanılmıştır. 3+18+39+8+10=78

Bu harfler hakkındaki görüşleri² şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Bu harfler Kur'ân'ın esrarındandır, bunların sırrını Allah'tan başkası bilemez. Her kitabın bir sırrı, bir zübdesi, bir iç yüzü vardır, Kur'ân'ın sırrı ve zübdesi de bu harflerdir. Müteşâbihâtan sayılan bu harflerin manalarının Allah'dan başkası tarafından kesin olarak bilinmemesi insanın acziyetinin de açık bir göstergesidir. Nitekim Bakara sûresinin başında hece harflerinden sonra Kitab'a uzaklığa delalet eden 'Zalike' ism-i işaretiyle işaret olunması bu anlayışı deteklemektedir. Hz. Ebu Bekir, Hz. Ali, İbn Abbas, İbn Mesud, eş-Şa'bî, Ebu Hatim başta olmak üzere seleften pek çoğunun görüşü budur.

2. İnsanlar anlasın diye apaçık bir kitap olarak indirilen Kur'ân'da anlamsız bir takım harflerin bulunması düşünülemez. Dolayısıyla bu harflerin de bir takım anlamları olmalıdır. Genelde kelâmcıların görüşü bu doğrultudadır. Bu görüşte olanlar kendi yaklaşım ve kapasitelerine göre bu harfleri anlamlandırmaya çalışmışlardır. Bu meyanda yirmiye yakın görüş ortaya çıkmıştır. Bu görüşlerden bazıları şöyledir:

1 Kaynaklarımızda bu harfleri içerisinde toplayan şu cümlelere de yer verilmiştir: لم يَكْرَهَا نص حق قطع (Apaydınlık olan ve belirginleşen hak (kelam) ona (harflerin anlamlarına) dalmadı.) (الم يقطع نور حق كره (Hakkın nuru yayılmadı mı ki, ona tekrar tekrar ona hücum edildi/dalındı.) Bu cümlede hece harflerinden olmayan 'vav' fazladan yer alırken, 'sad' harfi hiç yer almamış; 'r' harfi de iki kere tekrar edilmiş, bu yüzden cümleye pek itibar edilmemiştir. طرق سمعك النصيحة (Nasihat senin kulağına geldi (sense o harflerin anlamlarına dalıyorsun!)) من سرا يقطعك حملة (Sırrı, sır olarak koru, yoksa onu yorumlamaya yeltenmen seni keser.) على مرأط حق يسكه (Tutunulan hak yol üzere kalasın/ hak yol üzere kalınmalı.) من حرص على قطه كامر (Onun (hece harflerinin manası) hakkında kesin söz söylemeye yeltenen kimse yarı yolda kalır.) سر حصين قطع كلامه (Hakkında konuşulamayan korunmuş sır.) Bu cümlelerin hepsinde ortak yön, hece harflerinin sırrının tam olarak bilinmeyeceğine işaret eden anlamlar taşımasıdır. Bk. Zerkeşî, *el-Burbân fî Ulûmî'l-Kur'ân*, c. I, s. 167.

2 Hece harflerinin yorumlanıp yorumlanmaması konusunda İslam mezhepleri arasında çok farklı yaklaşımlar olduğu gibi, müsteşriklerin de çok çeşitli değerlendirmeleri olmuştur. Bkz. Duman M. Zeki- Altundağ Mustafa, 'Hurûf-ı Mukatta', *DİA*, c. XVIII, ss. 401-407.

Bu harfler, başında bulundukları sûrelerin isimleridir.

Bu harflerden her biri Allah'ın isim ve sıfatlarından birine delalet eder.

Bu harflerden bir kısmı Allah'ın isim ve sıfatlarına delalet ederken, bir kısmı da Cebrail ve Muhammed isimlerine delalet eder.

Bu harfler Kur'ân'ın isimleridir.

Bu harflerle Allah yemin etmektedir.

Bu harfler birer tembih edatıdır.

Bu harfler müşriklerin dikkatini çekmek ve onlara meydan okumak için getirilmiştir. *Zemahşerî*, *Beyzavî*, *İbn Teymiyye* başta olmak üzere pek çok ilim adamının tercih ettiği görüş de bu son görüştür. Buna göre sanki şöyle denilmektedir: Kur'ân'ın Allah kelâmı olduğunda şüphe içerisinde olanlar, işte Kur'ân şu harflerden oluşmaktadır. Bu harfler sizin de elinizde. O hâlde o harfleri kullanarak siz de Kur'ân'ın bir benzerini getirin de görelim bakalım! Bu harflerle yapılan tembih ve dikkat çekmenin Hz. Peygamber'e ve diğer müminlere ve tüm onu okuyanlara olduğu da söylenmiştir. Bu harflerin bulunduğu sûrelerin pek çoğunda bu harflerden hemen sonra Kur'ân ile alakalı âyetlerin gelmiş olması bu son görüşü deteklemektedir.³

3. Kırk yıllık hayatında ümmî bir insan olan Hz. Muhammed (s.)'in, okuyup yazmaya yeni başlayan bir kimse gibi bir takım harfleri heceleyerek söze başlaması başlı başına bir mucizedir. Bu on dört harf, arab alfabesini oluşturan yirmi sekiz harfin yarısı olup taşıdıkları sıfatlar ve kullanım itibarıyla kelime ve terkiplerde en fazla kullanılan harflerdir. Genellikle Arapça kelimeler de tıpkı bu harflerin dizilişi gibi bir, iki, üç, dört ve beş harften oluşur. Bunda da bir meydan okuma vardır. Şöyleki bu kitab tıpkı bu harfler gibi kelimelerden oluşmaktadır ve ey insanlar, bu harfler sizin elinizde ve dilinizdedir. Siz de bu kitabın âyetleri ve sûreleri gibi yapın da görelim, diye meydan okumaktadır. Ve bu meydan okuma bir kere değil, tam yirmi dokuz sûrenin başında tekrar etmiştir. Bu harfler, kuvvetli bir ihtimale göre başında bulundukları sûrenin manasına delalet etmektedirler.

4. Bu harfler Yüce Allah'ın isim ve sıfatlarına, yahut diğer varlıkların isimlerine delalet eden bazı kelimelerden kısaltmalardır. Sözelimi Elif Âlâullah; Lâm, Lutfullah; Mîm, Mecdüllah'a delalet eder. Yahut Elif, Allah; Lâm, Cibrîl; Mîm, Muhammed'e delalet eder. Buna göre mana şöyle olur: Bu kitab Allah katından, Cebrail vasıtasıyla Hz. Muhammed'e indirilmiş bir kitaptır. Yahut 'Elif Lâm Mîm' ifadesi, 'Ene Allah A'lem' (Ben en iyi bilen Allah'ım) cümlesinin kısaltılmış şeklidir. Aynı harflerle ilgili *İbn Abbas*'dan gelen bu rivayetler; bu harflerin kesin olarak bu manalara geldiğini kestirip atmak değil; belki bu harflerin bu anlamlara işaret edebileceği ihtimalini seslendirmektedir.⁴

3 Bk. Cerrahoğlu İsmail, *Tefsîr Usulü*, ss. 134-148.

4 Bk. Beydâvî, *Envârü't-Tenzîl*, c. I, ss. 36-37.

5. Bu konuda en fazla tartışmaya açık olan görüş ise, bu harflerin sayısal değerleriyle bir takım olaylara işaret etmiş olabileceğidir. Bazı sûrelerin başında yer alan bu hece harflerine, Ebced hesabıyla⁵ sayısal değerler biçerek çıkan rakamlardan bazı sonuçlar çıkarma işi ta Peygamberimiz dönemine kadar uzanır. Yahudilerden bir grup Peygamberimize gelerek Elif Lâm Mîm ifadesindeki harflerin sayısal değerini hesaplayıp 'Bu, ancak 71 sene devam eden bir din!' dediler. Peygamberimiz güldü. Onlar, 'Bu harflerden başka var mı?' deyince Hz. Peygam-

5 Arapçada harflerin eski Sâmi alfabeyle göre sıralanarak sayısal değer ifade etmesi ve bu değerlere göre bir takım hesapların yapılmasına Ebced hesabı, yahut Cümme (veya cümel) hesabı denir. Bk. İbn Manzur, *Lisânü'l-Arab*, c. XI, s. 128; Uzun Mustafa, 'Ebced', *DİA*, c. X, ss. 68-70. Bu değerlendirmeye göre harfler sekiz gruba ayrılmış olup şu kelimelerle ifade edilmiştir: *لخذ طغ ابعدهوز حطى* (Ebced, Hevvez, Huttî, Kelemen, Sa'fes, Karaşet (Kurişet), Şehaz, Dazağ.) Bu harflerin sayısal değerlerini gösterir tablo ise şöyledir:

1 Elif	10 Yâ	100 Kâf	1000 ğayn
2 Bâ	20 Kef	200 Râ	
3 Cîm	30 Lam	300 Şîn	
4 Dâl	40 Mîm	400 Te	
5 He	50 Nûn	500 Se	
6 Vav	60 Sîn	600 Hî	
7 Zâ	70 Ayn	700 Zâl	
8 Hâ	80 Fâ	800 Dâd	
9 Tî	90 Sâd	900 Zî	

Harflerin rakamlara delalet etmek üzere kullanılması Arabî ve Aramîlerde de vardı. Bu kelimelerin bir kısım nefer, hükümdar yahut şeytan, yahut haftanın günlerinin, yahut da (ilk altısı) Allah'ın dünyayı yarattığı altı gün/dönemin adı olduğu da söylenmiştir. Bunların aslının Ebû Câd, Hevâz gibi isimler olduğu da ileri sürülmüştür, bunlara başka anlamlar da yüklenmiştir. Bu konuda isabetli görüş ise bunların birer isim değil, bu harflerin öğrenilmesi için oluşturulmuş terkibler olduğudur. Bu kelimelerin Arapça olmadığından hareketle hurufiliğin kaynağının başka kadim kavimlerden Araplara geçtiği söylenmiştir. Bk. İbn Teymiye, *Kütübü Resâil ve Fetevâ*, c. XII, ss. 57-62. Ebced hesabıyla tarih düşme Türk, Arap ve Acem edebiyatlarında kullanılmıştır. Osmanlılar dönemi edebî metinlerinde de yaygın olarak ebced hesabıyla tarihler düşülmüştür. Örneğin 'Beldetün Tayyibe' tabirinden İstanbul'un Hicrî fetih tarihi olan 857 çıkarılmıştır. $(2+30+4+400+9+10+2+400=857)$ Sivas'ın Timurlenk tarafından tahribi için 'Harâb' kelimesiyle tarih düşülmüştür. $(600+200+1+2=803)$ Fatih'in Uzun Hasan'a galebesi için 'Ve yensurakallahü nasran azîzâ' *وینصرک الله نصرًا عزیزا* cümlesi ile $(6+10+50+90+200+20+1+30+30+5+50+90+200+1+70+7+10+7+1=878)$; Molla Camî'nin vefatı için 'Ve men dehalehü kâne âminâ' *وکان اما* cümlesi ile $(6+40+50+4+600+30+5+20+1+50+1+40+50+1=878)$ tarih düşülmüştür. (Molla Camî'nin vefat tarihi kaynaklarımızda 898 olarak gösterilmiştir. Bk. Bilmen Ö. Nasuhî, *Büyük Tefsir Tarihi*, c. II, s. 613) Yine Arapça'da Allah kelimesinin rakamsal değeri altmışaltıdır. Buradan hareketle Türkçe'de işi emniyete almak, kesin çözüme ulaştırmak anlamına "Altmışaltıya bağlamak" deyimini kullanılmaktadır. Yine argo bir takım kelimeler Türkçe'de harflerin sayısal değerleriyle ifade edilmiştir. İstimnâ için, Türkçe 'el' kelimesinin sayısal değeri 31 rakamının kullanılması gibi. (Bk. Doğan Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, s. 47; Gölpınarlı Abdülbâki, *Tasavvufî Dilimize..*, ss. 22-23.) Konu ile ilgili olarak ayrıca bk. Develioğlu Ferid, *Osmanlıca Türkçe Aniklopedik Lûgat*, ss. 233-234; Sarı Mevlüt, *el-Mevârid Arapça-Türkçe Lûgat*, ss. 2-3; Pakalın M. Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c. I, ss. 493-494; Tahiri'l-Mevlevî, *Edebiyat Lûgati*, ss. 38-39; 146-149; Yakut İsmail, *Türk İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*, ss. 23-29.

ber, 'Evet var' deyip diğer hece harflerini okudu. Onların sayısal değerlerinden farklı rakamlar çıkaran yahudiler, 'Sen zihnimizi karıştırdın, biz hangisini baz alalım?' dediler.⁶ Hece Harfleriyle ilgili olarak hazırladığımız tabloda da görüleceği üzere bu harflerin sayısal değerlerinden hareket ederek kesin bir sonuca varmak, gelecekle ilgili herhangi bir tahminde bulunmak isabetli ve tutarlı bir yol değildir. Ama ötedenberi insanlar alışlagelmişin dışında sıralanan bu harflere takılıp kalmışlar, onların üzerinde durarak çeşitli anlamlar çıkarmaya çalışmışlardır. Ancak bir çok İslam alimi, mukatta harflerinin cümel hesabında kullanılmasını batıl bir görüş olarak kabul etmiş, böyle bir hesapla elde edilen sonucun dinî bir geçerliliğinin olamayacağını ve bu yüzden bu işin sihirbazların büyüsüne benzetilebileceğini söylemiştir.⁷

Peygamberimizin, yahudilerin bu yaklaşımına tebessüm etmesi, bu harflerin bazı kavimlerin ömürlerini belirlediğini takrir etmek değil, aksine onların bu saçma çıkarımlarına taaccüp için olabilir. Zira bir hareketin geleceği, böyle bir takım temelsiz tahminlere bağlı olamazdı.

Bu harflerin yemin ifade etmeleri şeklinde serdedilen görüş de tutarlı değildir. Çünkü Arab dilinde bu harfler yemin harflerinden değildir.⁸

Cefr ilmi⁹ de denilen harflerin rakamsal değerlerinden bir şeyler çıkarma işi, bazı tefsirlerde yer almış, bir kısım âyet kelimelerinin rakamsal değerleriyle kimi tarihî olaylar arasında ilgi kurulmuştur. Örnek olarak şunları zikredebiliriz:

Yüce Allah'ın kitabından bir takım gaybî bilgilerin çıkarılabileceğini savunan *Ebu'l-Hakem b. Berrecan* (ö. 627/1229 veya 536/1142) *el-İrşâd fî Tefsîri'l-Kur'ân* adlı tefsirinde Rûm sûresinin ilk âyetlerinden Kudüs'ün haçlılardan teslim alınacağı 583 tarihini çıkarmıştır. *İbn Berrecan* 536 da vefat etmiş, gerçekten de dediği tarihte Kudüs haçlılardan alınarak fethedilmişti.¹⁰ Bunun gibi *Mubyid-din Arabî*, *Trakî* gibi bazı kimselerin de harflerin rakamsal değerlerinden hareket ederek Kur'ân âyetlerinden gaybî bir takım bilgiler çıkardıklarını söyleyen *Âlûsî* şu değerlendirmede bulunur: "Bu konuda geçmiş alimlerimizden herhangi bir şey gelmemiştir, Yüce Allah'ın fazlına ve Kitabına insanın anladığının öte-

6 Beyzavî, *Envâru'l-Tenzîl*, c. I, s. 37.

7 Duman M. Zeki- Altundağ Mustafa, 'Hur'f-ı Mukatta', *DİA*, c. XVIII, s. 403.

8 Bk. Şeyhu'l-İslam Musa Kazım, *Safvetü'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, c. I, s. 29.

9 Sayılar, geometrik şekiller, harflerin sırları gibi değişik metodlarla gelecekte haber verme bilgisi demek olan cefr (veya cifr) ilmi, temeli çok eski toplumlara dayanan bir daldır. İslâmî dönemde ise bu ilmin temeli, Kur'ân'daki hece harfleri ile diğer bazı âyetlerin batınî manalarına dayanarak geleceğe ilişkin tahminlerde bulunduğu söylenen Cafer-i Sadık'a dayandırılır. Bk. Yurdagür Metin, 'Cefr', *DİA*, c. VII, ss. 215-218.

10 Bk. Ebû Hayyân, *el-Babru'l-Mubîl*, c. VII, s. 162; Suyûtî, *Taribu'l-Hulefa*, s. 454; *Keşfüz-Zûnûn*, c. I, s. 69; Ahmed Cevdet, *Kıyas-ı Enbîyâ*, c. V, s. 292; Yakıt İsmail, *Türk İslam Kültüründe Ebed Hesabı...*, ss. 59-61. İbn Şâme, bu tahminin garip bir tesadüf olduğunu söyler. Öte yandan İbn Berrecân, bu tarihten sonra Kudüs'ün kıyamete kadar hep müslümanların elinde kalacağını da söylemiştir, ama onun bu tahmini tutmamıştır.

sinde bir şey yükleme konusunda da herhangi bir sınırlama yoktur. Nitekim Hz. Ali'ye 'Allah'ın Rasülü, size özel bir sır bıraktı mı?' diye sorulmuş, o da 'Hayır, sadece Allah'ın Kitabı hakkında kuluna bahşettiği anlayış bunun dışındadır' diye cevap vermiştir."¹¹

Ünlü Osmanlı Şeyhü'l-İslâmî *İbn Kemal*, Enbiya sûresi 105. âyetinden Sultan Selim'in 920 de büyük bir zafer kazanacağını çıkarmıştır. Şöyle ki, âyetteki 'Ve-lekad' kelimesinin sayısal değeri 140 dır. Selim kelimesinin sayısal değeri de aynıdır. 'El' takısı hariç ez-Zikir' kelimesinin sayısal değeri de 920 dir. Buna göre adını oluşturan harflerin sayısal değeri 140 olan Selim Han, 920 senesinde büyük bir fethi nail olacaktır...¹²

Bu açıklamalardan sonra, karşı sayfadaki hece harflerinin Kur'ân sûrelerindeki dağılım tablosuna bakabiliriz:¹³

B. Kuşeyrî'nin Hece Harfleri Yorumu

Bu giriş bilgilerinden sonra büyük müfessir ve mutasavvıf Kuşeyrî'nin sûre başlarında bulunan hece harfleri hakkındaki görüş ve açıklamalarını *Letâifü'l-İşârât* adlı tasavvufî tefsirinden izleyelim:

2 Bakara: *Elif Lâmi Mîm*. 2. Bu, doğruluğu şüphe götürmeyen ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlara yol gösteren Kitap'tır.

"Bazı sûrelerin başında yer alan bu hece harfleri, müteşâbih âyetlerdendir. Bazı ilim adamları bu müteşâbihlerin yorumunu (te'vilini) Allah'tan başka hiç kimse bilmez, her kitabın bir sırrı vardır, Kur'ân'ın sırrı da bu harflerdir, demişlerdir.

Bazıları ise bu harflerin Yüce Allah'ın isimlerinin baş harfleri olduğunu söyleyerek bunları şöyle açıklamaya çalışmışlardır: Elif, Allah isminin başındaki eliftir, Lâmi O'nun Latîf ismine, Mîm ise O'nun Mecîd ve Melik isimlerine delalet eder.

Bir başka görüşe göre Yüce Allah bu şerefli harfler ile yemin etmiştir. Çünkü bu harfler O'nun isimlerinin ve hitaplarının temelleridir.

Bu harflerin, başlarında bulundukları sûrelerin isimleri olduğu da söylenmiştir.

Bir başka görüşe göre ise, bu harflerden Elif, Yüce Allah'a, Lâmi Cibrîl'e, Mîm Muhammed (s.)'a delâlet eder. Buna göre bu kitap, Yüce Allah katından Cibrîl'in diliyle Hz. Muhammed'e inmiştir.

11 Âlûsî, *Rubû'l-Meânî*, c. XXI, s. 20.

12 Âlûsî, İbn Kemal'in bu çıkarımının enteresan bir tefe'ül olduğunu söyleyerek nakleder. Bk. Âlûsî, *age.*, c. I, s. 8; c. XVII, s. 104; Ahmed b. Zeynî Dahlân, *Fütübât-ı İslamiyye*, c. II, ss. 142-143; Yüksel Sadreddin, *İslâmî Araştırmalar*, ss. 128-135. Kur'ân'ın bazı kelimelerinin sayısal değerlerinden hareket ederek kimi tarihî olayları çıkarma işi son dönemlerde de yapılmaktadır. Ancak bunlar, herhangi bir temeli ve tutarlı tarafı olmayan, her zaman tartışılabilen, bazı insanların hoşuna gitse bile Kur'ân'ı asıl inşî gayesinden uzaklaştıran şeylerdir. 19 rakamının etrafında koparılan fırtınalar; Kamer suresinin ilk âyetinden, insanoğlunun Aya ayak bastığı 1390/1969 tarihinin çıkarılması; Zilzâl suresinin çeşitli kelimelerinden 1999 Marmara Depreminin çıkarılması gibi.

13 Biz, farklılıklarını göstermek için bu harflerin sayısal değerlerini de tabloda gösterdik.

Elif harfi, yazımda diğer harflerden ayrı bir özelliğe sahiptir. Şöyle ki bu harf, kendisinden başka bir kaç harf (dal, zal, ra, ze, vav) gibi kendisinden sonra gelen harflere bitişmez, ama diğer harfler kendisine bitişir. Elif harfinin bu özelliği, tüm mahlukatın Yüce Yaraticıya muhtaç olduğunu, ama O'nun hiç kimseye muhtaç olmadığını hatırlatır.

İhlâslı bir kul, Elif harfinden Yüce Allah'ın mekandan münezzeh olduğunu hatırlar. Çünkü diğer harflerin boğazda, dudakta yahut dil üzerinde belli bir çıkış yerleri (mahraç) vardır. Elif ise böyle değildir, onun belli bir yeri yoktur.

Elif harfi, kulun kendini yalnızca Allah'a vermesine işaret eder. Kul tıpkı elifin hiç bir harfe bitişmediği gibi, Allah'tan başkasına yönelmez ve O'nun huzurundan hiç ayrılmaz.

Elif harfini telafuz eden kulun gönül alemi yalnızca (infirad) Rabbine yönelir, Lâm harfini söyleyince O'nun huzurunda durup eriyerek O'nun haklarını gözetir, Mîm harfini iştirince de O'nun tekliflerine muvafakatını terennüm eder.

Her harfin kendine has özel bir duruşu ve şekli vardır. Bunlardan yalnızca elif dimdik ayakta duruşu ve başka harflere bitişmemesi ile onlardan ayrılır. İşte o kitabın başına konarak, alfabenin ilk harfi olarak; başka şeylere bitişmekten ve başka şeylerle meşgul olmaktan uzaklaşan kimse yüceliklere erer ve ulvî mertebeleri kazanır. Zaten mürekkep olmayan harfler, sevenlerin hâllerini ve sırlarını yabancıardan gizlemek için kullandıkları rumuzlardır.¹⁴ Açık ibareler genel şeylere işaret eder, rumuz ve işaretler ise özel şeylere işaret eder..."¹⁵

3 Alu Imran: *Elif Lâm Mîm*. 2. Allah, Ondan başka tanrı olmayan, diri, her an yaratıklarını gözetip durandır. 3. Kendisinden önceki Kitapları tasdik eden Hak Kitabı sana indirdi.

"Yüce Mevla, 'Elif' harfi ile, her hâlükarda bir başına sana yeteçeğine işaret etmiştir. Zira sen gafletin pençesinde tek başına doğru yolu bulup kemale eremezsin. O, seni dilediği yere götürür, yardımcı olarak O sana yeter. Sen bir şey istemesen, hatta kendi durumunu bilmesen bile O sana yeter, hiç beklemediğin bir anda seni lutuflarına boğar, hiç istemediğin hâlde sana nimetlerini bahşeder.

Yüce Allah, 'Lâm' harfi ile de sana olan lutfuna işaret etmiştir. Hem de sana bahşettiği hâlde minnet etmeyerek açığa vurmadığı lutfu keremine işaret etmiştir. 'Mim' harfi ile ise, O'nun dostlarının istekleri doğrultusunda gerçekleşen takdirine muvafakat etmeye işaret etmiştir. Şöyle ki, kainatta hiç bir şey O'nun has

14 Nitekim bir beyitte şair şöyle der: "Sevgiliye dedim ki, bizim için biraz dursana! Cevap olarak Kâf dedi.." Sevgili, kendisini gözetleyenlere yakalanmamak için 'tamam durdum' diye cevap vermemiştir. Ama sevgiliyi incitmek için 'hayır durmam' da dememiştir. Aksine iki tarafı da idare edecek şekilde 'Kâf' demmiştir. Böylece o açıkça duracağını söylememiş, ama durmayı çağrıştıran bir harf söyleyerek sevgilinin gönlüne su serpmiştir. Bunun başka örnekleri de vardır. Bk. Kuşeyrî, *Letâifü'l-İşârât*, c. I, s. 54.

15 *Aynı eser*, c. I, ss. 53-54.

kullarının rızası olmadan hareket etmez. Nitekim bir kimse, Yüce Allah'ın 'O her gün bir yeni iştedir'¹⁶ sözündeki işin, O'nun gözde kullarının muradı doğrultusunda olduğunu söylese abartmış olmaz.

Bu harflerle ilgili olarak şunlar da söylenebilir: İnsanların konuşma tarzlarına aykırı olan bu bece harflerini işiten gönüller, akıl, duyu ve ictihad ile bilinen, alışlagelmiş fizikî şeylerden ve vehimlerden tamamen uzaklaşır. Öyle ki gönüller bilinen şeylerden ve hayali kuruntulardan tamamen arınır, alışlagelmiş belli şeylerden kurtulur ve tertemiz olur. İşte tam o noktada bece harflerinden sonra gelen 'Allah' ismi celali gelir ve bu isim her şeyden arınmış nezih gönüllere kazanır. Elif lâm mîm, Allah, O'ndan başka hiç bir ilah yoktur, O hay ve Kayyûmdur...

Nihayet O, asla senden ayrılmaz ve hiç bir şey seni O'ndan alıkoyamaz. Sen hiç bir zaman O'ndan gafil olamaz, aksine hep O'nunla kalırsın. Artık O, her hâlükarda seni gören ve gözetleyen olur. İç dünyanı ve dış dünyanı bilen olur. O, sen bir başına kaldığında da seni gözetleyendir, halkın arasına karıştığında da. Özette, sen hangi hâlde olursan ol, nerede bulunursan bulun O seninledir ve senin maşukundur.¹⁷

7 Arâf: *Elif Lâm Mîm Sâd*. 2. Sana bir Kitap indirildi. Onunla insanları uyarmak ve inananlara öğüt vermek için kalbine bir darlık gelmesin.

"Elif, güzel ruhların birbirleriyle ülfetine işaret eder. Bu ülfetle, arzulayanın arzuladığına kavuşması gibi, benzer ruhlar arasında birliktelik gerçekleşir. Gönül sözüyle yakınlık kesbettiğinde/öz-sözle bir olduğunda, kalp canını fedadan çekinmediğinde 'Elife' (bir oldu/dost oldu) fiili kullanılır. Elif harfinin, arzulayanın arzuladığının dışında her şeyden ilgisini kesmesine, başka hiç bir şeye ihtiyaç duymamasına işaret eder denilmiştir.

Lam harfi de şekil bakımından elif gibidir, ama lam diğer harflere bitiştiğinde onlar gibi hareketleri kabul eder. Sözelimi bazen mansub olur, bazen sakin, bazen de merfu' olur. Elif ise, kendisinden sonraki harflere asla bitişmez ve aslı şeklini muhafaza eder.

Sâd harfi, aşıkların sevdalarında, ariflerin vecd hâllerinde, müridlerin gönüllerindeki sadakate işaret eder. Zira susama, her iştiaq sahibinin kaçınılmaz özelliğidir. Tıpkı dehşetin, vecd ehlinin ayrılmaz özelliği olduğu gibi.

Sâd, sevenlerin belası olan muhabbetin sadırlarda görölmesine işaret eder de denilmiştir. Yine Sâd harfi, sadık/candan bir sevgiyle maşukunu aramana işaret eder denilmiştir. Sevgide sadakat, ulaşılabilecek en son noktadır. Öyle ki artık onu ne iyilik ve ihsanlar artırır, ne de kısma ve daraltmalar onu eksiltir.¹⁸

10 Yunus: *Elif Lâm Râ*. İşte bunlar hikmetli Kitabın âyetleridir.

16 55 Rahman 29.

17 Kuşeyrî, *Letâifü'l-İşârât*, c. I, s. 218.

18 *Aynı eser*, c. I, ss. 517-518.

"Elif, Allah isminin anahtarı; lâm, Latîf isminin, Râ ise Rahîm isminin anahtarıdır. Bu isimlere yemin ederim ki, bu kitap size vadedilen ahid günüdür, Biz onda dönüş gününün gerçekliğini açıkladık ve onda size sevgi bağlarını uzun uzun anlattık. Evet dönüş gününün zamanı doldu, menzile varıldı ve mutlu günler öbür alemde sahiplerini beklemektedir. Öyleyse sevgi kadehlerini içmeye davranın ve sevenlerin dosdoğru yolunda kalın."¹⁹

11 Hûd: *Elif Lâm Râ*. Bu Kitap, hakim ve haberdar olan Allah tarafından, âyetleri kesin kılınmış, sonra da uzun uzadıya açıklanmış bir Kitap'dır.

"Elif, Yüce Allah'ın Rububiyette infiradına /tekliğine; Lâm O'nun tevhid ehline olan lutfuna; Râ ise tüm canlılara olan Rahmetine işaretler. Bu harfler yemin anlamıdır. Mana şöyledir: Rububiyette birliğime (İnfirad), beni birleyenlere olan lutfuma ve tüm canlılara olan rahmetime yemin olsun ki.. Gerçekten bu kitabın âyetleri muhkem kılınmıştır."²⁰

12 Yusuf: *Elif Lâm Râ*. Bunlar, gerçeği açıklayan Kitabın âyetleridir.

"Kelimelerle değil de harflerle şifreli olarak konuşma, sevgilerini gizleyen sevenlerin adettir. Her ne kadar Kur'ân her şeyi apaşık ortaya koymak için gelmişse de, onda imalı anlatımlar da vardır, açık anlatımlar da, detaylı açıklamalar da vardır, özlü açıklamalar da. Nitekim şair şöyle demiştir: 'Her ne kadar sizin evleriniz batı tarafında ise de, ben kıl u kâl (dedikodu) endişesiyle batıya da ağlarım.'

Şöyle de söylenebilir: Yüce Allah'ın Habibine söylediği bir takım sırları anlamaktan halk aciz kalmıştır. Onlar Yüce Yaratıcıya ibadet eder ve O'nun sırlarına genel olarak inanırlar. Ama, 'nun sırlarını O'nun sevgilisi anlar layık ı veçhile. Çünkü onlar, sadece sevgiliye bahşedilmiş sırlardır, ona başkası muttali olamaz. Tıpkı şairin dediği gibi: 'Sevenlerin arasında nice sırlar vardır ki, onları ne sözler açıklayabilir ve ne de kalemler yazabilir!'

İşte bu hece harflerinin inişinde de bir takım işaretler vardır. Şöyle ki akıl ve anlayış sayesinde nice basit gibi gözüken lafızlardan nice derin manalar çıkarılır. Kendinde olmayan nice kişi pek çok söz dinlediği hâlde, onlardan pek az şey anlar. Bütün bunlar akıl ve vuslatta mesafe katetmeye göre değişiklik arzeder. İşte bu yüzden Yüce Allah da bazı sûrelerin başında bu hece harflerini indirdi. Belki onların manalarını layıkıyla anlamak mümkün değildir, ama onlar sevenler için bir genişlik ve ferahlıktır. Şöyle ki onlar, bu harflerin manalarını anlayamadıkları zaman, mahzun olmazlar ve onlara zorlama manalar vermezler. Bu onların kendilerinden geçtikleri istiğrak hâllerine de uygun düşen bir durumdur. Bu yüzden, aklının dizgininden kurtulan rahata erer, denilmiştir."²¹

13 Ra'd: *Elif Lâm Mîm Râ*. Bunlar Kitabın âyetleridir. Sana Rabbinden indirilen Kitap haktır; fakat insanların çoğu inanmazlar.

19 Kuşeyrî, *Letâifü'l-İşârât*, c. II, ss. 76-77.

20 Aynı eser, c. II, s. 120.

21 Aynı eser, c. II, s. 165.

14 İbrahim: *Elif Lâm Râ*. Bu, Allah'ın izniyle, insanları karanlıklardan aydınlığa, güçlü ve övülmeğe layık Allah'ın yoluna çıkarman için, sana indirdiğimiz Kitaptır.

"Yüce Allah, isimlerine delalet eden bu harflerle, bu Kitabın Allah'tan peygambere inen âyetler olduğuna yemin etmiştir. Şöyle ki, elif, O'nun Allah ismine, lâm Latîf ismine, mîm Mecîd ismine, râ da Rahîm ismine işaret eder. Sanki O şöyle demektedir: Allah, Latîf, Mecîd ve Rahîm isimlerine yemin olsun ki, bu size haber verdiklerim bana indirilen kitabın âyetleridir..²²

15 Hicr: *Elif Lâm Râ*. Bunlar Kitabın ve apaçık olan Kur'ân'ın âyetleridir.

"Yüce Allah, bu âyetleri dinleyenlerin alışageldikleri mürekkep kelimelerin aksine bu hece harfleriyle hitap ederek onların dikkatlerini çekti. Onlar alışık olmadıkları bu harfleri duyunca, her şeyden yüz çevirip ona kulak kesildiler. Kur'ân bu harflerle onların dikkatini üzerine çekip onları, kendisini dinlemeye hazır hâle getirdikten sonra, onlara bu okunanların kitabın apaçık âyetleri olduğunu söylemeye başladı..²³

19 Meryem: *Kâf Hâ Yâ Ayn Sâd*. 2. Bu, Rabbinin kulu Zekeriya'ya olan rahmetini anmadır.

"Bu harfler, sevenler için bir takım sırlar olduğunu bildirmektedir. Yüce Allah, bu harflerin anlamlarını sır yaptı. Öyle olunca ahyara düşen onları dinlemek ve sürekli tekrarlamaktır. O sırları anlamak ise Peygamber (s.)'a yaraşır.

Şunlar da söylenmiştir: Yüce Allah Kâf harfi ile, kullarına nimet vermeye ve onları cezalandırmaya; onlardan dilediğini yüceltmeye ve dilediğini de alçaltmaya kâfi olduğuna işaret etmiştir. Yine kâf harfinde, O'nun dostlarıyla beraber olduğunu bildirmek (ta'rif), bir takım musibetlerle deneyerek onları korkutmasına (tahvîf) işaret olduğu da söylenmiştir. Aynı şekilde kâf harfi, meleklerin kullarının hatalarını yazmalarından önce Allah'ın kendi nefesine rahmeti yazmasına (kitâbet) işaret eder de denilmiştir.

Hâ harfi, Allah'ın inanan kullarını kendisini tanımaya, celal ve cemal sıfatlarıyla tecellisini bilmeye hidayet etmesine işaret eder.

Yâ harfi, O'nun bir takım zorluklarla sınamasının ardından nimetlerini sunarak işleri kolaylaştırmasına (yüsr), mümin kullarına rahmetini saçmasına işaret eder.

Ayn harfi, O'nun gizli açık, az çok, gelmiş geçmiş ve gelecek, bolluk darlık her hâlûkarda bütün her şeyi bilmesine (ilim) işaret eder.

Sâd harfi ise, O'nun vadinde sadık olduğunu gösterir..²⁴

20 Tâhâ: *Tâ Hâ*. 2-4. Kur'ân'ı sana, sıkıntıya düşesin diye değil, ancak Allah'tan korkanlara bir öğüt ve yeri ve yüce gökleri yaratanın katından bir Kitap olarak indirdik.

22 Kuşeyrî, *Letâifü'l-İşârât*, c. II, ss. 215, 238.

23 Aynı eser, c. II, s. 262.

24 Aynı eser, c. II, ss. 418-419.

"Tâ harfi, Hz. Peygamber (s.)'in Allah'tan gayrisinden uzak olan kalbine, hâ ise onun (s.) kalbinin Allah'a yöneldiğine (ihtidâ) işaret eder.

Şöyle de denebilir: İç dünyana kurbet örtüsünü yay (ta') ki Bizden başkasına yönelmeyesin (lâ tehtedî).

Tâ harfinin Tûbâ ya da Tâbe, hâ harfinin ise Hedâ yahut ihtedâ fiillerine işaret ettiğinden hareketle şunlar da söylenebilir: Biz senin iç dünyanı sarıp sarmaladık (Taveynâ) Bizden başkasını anmaktan alıkoyduk ve Biz seni Bizim yolumuza ulaştırdık (hedeynâ).

Senin sayende doğru yolu bulana ne mutlu! (Tûbâ) Seninle doğru yolu bulan hoş bir hayata ermiştir. (Tâbe)²⁵

26 Şuarâ: *Tâ Sîn Mîm*. 2. Bunlar apaçık Kitabın âyetleridir.

Bir görüşe göre Tâ harfi, Yüce Mevlanın izzetinin taharetine ve yüceliğinin kudsiyetine; Sîn harfi O'nun gücünün zirvede oluşuna (senâsına); Mîm harfi O'nun mecdinin ezeldeki ululuğuna işaret eder.

Tâ cennetteki Tûbâ ağacına, Sîn Sidratü'l-Müntehâ'ya, Mîm Hz. Muhammed (s.)'in ismine işaret eder de denilmiştir. Buna göre bu harfler, Hz. Muhammed'in İsrâ Gecesi Tûbâ ağacını görebilmek için Sidratü'l-Müntehâ'ya kadar yükseldiğini anlatmaktadırlar..

Bir diğer görüşe göre Tâ harfi, vuslat ehlinin yakîn meydanındaki gönül huzuruyla çırpınışına (Tarab); Sîn âriflerin kendilerinden geçerek ehadiyyet makamında gördükleriyle sürura garkolmalarına; Mîm ise onların ihtiyarı Allah'a bırakarak O'nun kendilerine biçtiği kazaya muvafakat etmelerine işaret eder.

Yine bir görüşe göre Tâ, avamın bir takım arkadaşı ve rızıklarla gönüllerinin hoş olmasına karşın; sahip olduğu her şeyin Allah'a ait olduğunun bilincinde olan sâliklerin Yüce Razzak'ın varlığını bilmesiyle gönüllerinin hoş olmasına işaret eder. Yine Tâ harfi, tevhid ehlinin esrarının taharetine, Sîn harfi onların gönüllerinin mahlukatın tamamından salim oluşuna, Mîm ise Cenab-ı Hakkın onlara tüm bu güzellikleri ikram (minnet) etmesine işaret eder²⁶

27 Neml: *Tâ Sîn*. Bunlar Kur'an'ın, Kitabı mübinin âyetleridir.

"Kudsiyetimin taharatine, izzetimin yüceliğine (senâsına) yemin ederim ki.. Ben, lutfu keremimi ümit edenin emellerini boşa çıkarmam. Ki Benim iyilik ve ihsanım ile dostlarımla gönülleri hoş olur; cemalimi görmekle seçkin kullarımla sırları yok olur. Beni arzu edenlere lutfumla mukabele eder, Benim için çalışanlara şefkat ve merhametimle çalışmalarının karşılığını fazlasıyla bahşederim..²⁷

28 Kasas: *Tâ Sîn Mîm*. 2. Bunlar apaçık Kitabın âyetleridir.

"Tâ harfi âbidlerin gönüllerinin Yüce Allah'tan başkasına kulluktan temiz ve

25 Kuşeyrî, *Letâifü'l-İşârât*, c. II, s. 445.

26 Aynı eser, c. III, ss. 5-6.

27 Aynı eser, c. III, ss. 23.

nezih olduğuna (taharet), âriflerin gönüllerinin Allah'tan başkasını büyükmekten arî olduğuna, vecd ehlinin gönüllerinin Allah sevgisinin dışındaki sevgilerden uzak olduğuna, tevhid ehlinin gönüllerinin de Allah'tan başkasını müşahadede tâhir olduğuna işaret eder. Sîn harfi Allah'ın günahkar kullarını kurtuluşa, itaatkar kullarını derecelere erdirmiş, aşık kullarını da sürekli dua ve niyazda tutuşundaki sırrına işaret eder. Mîm harfi ise, Yüce Mevla'nın tüm inanan kullarına yeterli rızık bahşetmesine (minnet), onları hayır yollarında tutuşuna işaret eder"²⁸

29 Ankebût: *Elif Lââm Mîm*. 2-3. And olsun, biz kendilerinden öncekileri de denemişken, insanlar, "İnadık" deyince, denenmeden bırakılacaklarını mı sanırlar? Allah elbette doğruları ortaya koyacak ve elbette yalancıları da ortaya çıkaracaktır.

"Elif harfi, Yüce Yaraticının hiçbir şeye muhtaç olmaması, O'nun her şeyden ayrı olması ve her şeyin O'na muhtaç olmasına işaret eder. Tıpkı kendisine tüm harfler bitiştiği hâlde, kendinden sonra gelen hiç bir harfe bitişmeyen elif harfi gibi.

Lâm harfi ise şuna işaret eder: Arap harflerinden her harfin yazılımda bir çeşit eğrilik/kavis vardır. Lââm harfi ise yazımda en çok elife benzeyen ve onun gibi dik yazılan bir harftir. Elif ile lââm arasındaki fark, elifin kendisinden sonra gelen hiç bir harfe bitişmemesi, lââmın ise bitişmesidir. Bir de elif ile lââmdan başka iki harf birleşerek tek bir harf oluşturmazlar. Ama ikisi bitişir ve Lamelif olurlar ve lâma yakın bir yazılımda yazılırlar

Mîm harfi, min harfi cerine işaret eder. Bunun söylemek istediği mana ise şudur: Yaratus Rabden (mine'r-Rabb), Hakka hizmet ise kuldan (mine'l-Abd), yine lutuf ve kerem Rabden (mine'r-Rabb) dir."²⁹

30 Rûm: *Elif Lââm Mîm*. 2-5. Rumlar en yakın bir yerde yenildiler. Onlar bu yenilgilerinden bir kaç yıl sonra galip geleceklerdir. İş, eninde sonunda Allah'a aittir. İşte o gün, inananlar, istediğine yardım eden Allah'ın yardımına sevineceklerdir. O güçlüdür, merhametlidir.

"Elif, Bizim azametimizi tanıyanın Bizim dostluğumuza ülfet edeceğine; yine ululuğumuzu bilenın bizim sınamalarımıza yakın olacağına işaret eder.

Lâm, Bizim sevgi ve muhabbetimizi tadan kimseye rahmet kapımızın gerekli (lazım) olacağına, Bizim cemalimize şahid olana lutuf ve keremimizin kaçınılmaz (lazım) olacağına işaret eder.

Mîm ise, Bizim hizmetimizde kaim olanın Bizim gözdemiz olmasının mümkün olduğuna, yine Bizim gerçek dostlarımızın Bizim vefakarlığımız üzerine öleceğine (mevt) işaret eder."³⁰

31 Lokmân: *Elif Lââm Mîm*. 2-3. Bunlar, iyi davranan kimseler için rahmet ve doğru yol rehberi olan hikmetli Kitabın âyetleridir.

28 Kuşeyrî, *Letâifü'l-İşârât*, c. III, s. 53.

29 Aynı eser, c. III, s. 86

30 Aynı eser, c. III, s. 107.

"Elif, Yüce Allah'ın nimetlerine (âlâ'), lââm O'nun lutuf ve ikramlarına, mîm O'nun yücelik ve ululuğuna işaret eder. Evet Yüce Mevlanın nimetleriyle O'nun dostlarının gönlünden inkar izleri kalkar; O'nun lutf u keremiyle o gözde kulların iç dünyasında sevgi ve muhabbet duyguları kökleşir; O'nun yüceliği, kudret ve azameti sayesinde onlar O'ndan başka şeylere muhtaç olmaktan kurtulurlar."³¹

32 Secde: *Elif Lââm Mîm*. 2. Şüphe götürmeyen Kitap, alemlerin Rabbi'nin indirdiğidir.

"Elif harfi, aşıkların Zat ı Kibriyama yakın olmaya aşına oluşlarına (ülfet) ve asla Bensiz yapamayacaklarına, Beni ululayıp yüceltmeye aşına olan âriflerin Bensiz olamayacaklarına işaret eder.

Lâm harfi, Benimle buluşma şerefini (Likâullahı) sevenlerime sakladığıma işaret eder. Artık onlar dostluğum üzere kalsalar da, bu konuda ufak tefek kusura da bulunsalar da onlara aldırımam. Bunlar dotluğumuzu zedelemmez.

Mîm harfi ise, Benim dostlarımla kendi istek ve arzularını (murad) Benim istek ve arzularım uğruna terk ettiklerine işaret eder. İşte bu yüzden Ben, o gözde kullarımı diğer kullarıma tercih etmişimdir."³²

36 Yâsîn: *Yâ Sîn*. 2-4. Kur'ân'ı Hakim'e and olsun ki, sen doğru yol üzere gönderilmiş peygamberlerdensin.

"Yâ sîn, ey seyyid, efendi demektir. Yâ, misâk gününe (yevm), sîn ise onun sevenler arasındaki sırrına işaretidir denilmiştir. Buna göre şöyle de denebilir: Misâk gününü ve sevenlerle aramdaki sırrım hakkı için ve hikmetli Kur'ân hakkı için.. Sen gönderilmiş peygamberlerdensin ve dosdoğru yol üzeresin."³³

38 Sâd: *Sâd*. Öğüt veren Kur'ân'a and olsun ki. 2. İnkâr edenler gurur ve ayırtılık içindedirler.

"Sâd harfi, Yüce Allah'ın Sâdık, Sabûr, Samed ve Sâni' isimlerine işaret etmektedir. Buna göre Yüce Mevla, bu isimlerine ve Kur'ân'a yemin etmiştir."³⁴

40 Mu'min: *Hâ Mîm*. 2. Kitabın indirilmesi, güçlü ve bilgin olan Allah katındandır.

"Hâ mîm, olacak olan olmuştur anlamınadır (Humme). Hâ, Yüce Allah'ın hilmine, mîm ise O'nun mecdine işaretidir de denilmiştir. Buna göre mana şöyle olur: Hilmin ve mecdime yemin olsun ki, Bana iman edenleri asla ebedi olarak ateşe bırakmam.

Bir bedevî Peygamberimize 'Hâmîm ne demek, bizim dilimizde böyle bir şey yok' diye sormuş, o da şöyle cevap vermiştir: 'O'nun isimlerinin ilk harfleri ve sûrelerin açılışıdır'. "³⁵

31 Kuşeyrî, *Letâifü'l-İşârât*, c. III, s. 127.

32 Aynı eser, c. III, s. 138.

33 Aynı eser, c. III, s. 211.

34 Aynı eser, c. III, s. 245.

35 Aynı eser, c. III, s. 294.

41 Fussilet: *Hâ Mîm*. 2-5. Bu Kitap, merhametli olan Allah katından indirilmedir; bilen bir millet için müjdecî ve uyarıcı olmak üzere arapça okunarak, âyetleri uzun uzun açıklanmıştır. Ama insanların çoğu yüz çevirmiştir, onlar işitmezler de: "Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz kapalıdır, kulaklarımızda ağırlık, bizimle senin aranda anlaşmamıza engel vardır; istediğini yap, biz de yapacağız" derler.

"Hayatıma, sıfat ve zatımdaki Mecdime yemin olsun ki, bu Rahman ve Rahim olanın katından indirilmedir."³⁶

42 Şûrâ: *Hâ Mîm*. 2. *Ayn Sîn Kâf*. 3. Güçlü olan, Hakim olan Allah, sana da, senden öncekilere de şöylece vahyeder. 4. Göklerde olanlar da, yerde olanlar da O'nundur. O, yücedir ve çok büyüktür. 5. Melekler ise Rablerini överek tesbih eder ve yeryüzünde bulunanlar için O'ndan bağışlanma dilerler. Gökler neredeyse çatlayacak. İyi bilin. Allah şüphesiz bağışlayandır, merhametli olandır. 6. Allah'ı bırakıp da dostlar edinenlerin işlediklerini Allah gözetlemektedir. Sen, onlara vekil olmağa memur değilsin. 7. Böylece şehirlerin anası olan Mekke'de ve çevresinde bulunanları uyarman, şüphe götürmeyen toplanma günü ile uyarman için sana *Arapça okunan bir Kitap* vahyettik. İnsanların bir takımı cennete, bir takımı da çılgın alevli cehenneme girer.

"Hâ harfi, Yüce Allah'ın Halîm, Hâfız, Hakîm isimlerinin; Mîm harfi O'nun Melik, Mâcid, Mecîd, Mennân, Mü'min ve Müheymin isimlerinin; Ayn harfi O'nun Âlim, Adl, Âlî iimlerinin; Sîn O'nun Seyyid, Semî', Serîu'l-Hisâb isimlerinin; Kâf harfi O'nun Kâdir, Kâhîr, Karîb, Kadîr ve Kuddûs isimlerine işaret eder."³⁷

43 Zuhruf: *Hâ Mîm*. 2-3. Apaçık Kitap'a and olsun ki, akıl edesiniz diye Kur'ân'ı *Arapça okunan bir Kitap* kılmışızdır.

"Hâ harfi Yüce Allah'ın Hayat, mîm ise O'nun Mecdine delalet eder. Buna göre mana şöyle olur: Hayatıma ve Mecdime yemin ederim ki, mümin kullarıma rahmetimin bir tecellisi olarak indirdiğim bu Kur'ân hak ve gerçeğin ta kendisidir."³⁸

44 Duhân: *Hâ Mîm*. 2-3. Apaçık olan Kitaba and olsun ki, Biz onu, kutlu bir gecede indirdik. Doğrusu Biz, insanları uyarmaktayız.

"Hâ harfi Yüce Yaratıcının Hak oluşuna, mîm ise O'nun muhabbetine işaret eder. Buna göre mana şöyle olur: Hak adıma, kullarıma olan muhabbetime ve Kutlu Kitabıma yemin olsun ki.. Ben asla, Beni tanıyan kullarıma firkatimle azab etmem."³⁹

45 Câsiye: *Hâ Mîm*. 2. Kitabın indirilmesi, güçlü ve Hakim olan Allah katındandır.

36 Kuşeyrî, *Letâifü'l-İşârât*, c. III, s. 319.

37 Aynı eser, c. III, s. 341. Nitekim surenin ayet sonlarında bu isimler geçmektedir. Örneğin Azîz, Âlim (2. ayet); Azîz, Hakîm (8. ayet); Aliy, Kebîr (12. ayet); Sêriu'l-Hisâb (17. ayet); Semî', Basîr (20 ve 56. ayet); Azîz, Gâffâr (42. ayet) Sanki surenin başındaki bece harfleri, surede gelecek olan bu isimlerin anahtarı mesabesindedir.

38 Aynı eser, c. III, s. 361.

39 Aynı eser, c. III, s. 379.

46 Ahkâf: *Hâ Mîm*. 2. Bu Kitabın indirilmesi güçlü olan, Hakim olan Allah katındandır.

"Ben lutfuma mazhar olmuş gözde kullarımın gönüllerini himaye eder ve lumsuz şeytanî düşüncelerden korurum. O gönülleri hakikat nurlarıyla aydınlatır ve hep yakîni müşahade eder hâlde tutarım. Artık o gönüllerde gerçeğin delilleri görülür. Bir de ona ihsân lutufları ilave ederim. Böylece onlar vuslat derecesine erişir ve onları kurbîyet meydanlarında ünsiyet meltemiyle/ilahî havayla gıdalandırırım."⁴⁰

50 Qâf: Qâf. Şanlı Kur'ân'a and olsun.

Kâf harfi Yüce Allah'ın Kavî, Kâdir, Kadîr, Karîb isimlerinin ilk harfleridir. Yüce Mevla, bu isimlerine ve şanlı Kur'ân'a yemin ederek sözlerine başlıyor. Kasemin cevabı mahzûf şu cümledir: Kıyamette hepiniz diriltilip sorgulanacaksınız!"⁴¹

68 Kalem: *Nûn*. Kalem ve onunla yazılanlara and olsun ki.. 2. Sen Rabbinin nimetine uğramış bir kimsesin, deli değilsin.

"Nûn, evreni sırtında taşıyan Balıktır, denilmiştir. Onun hokka olduğunu söyleyenler olduğu gibi, o Yüce Allah'ın Nâsir ve Nûr isimlerinin ilk harfidir de denilmiştir. Buna göre bu sûrede Yüce Mevla, mümin kullarına olan nusretine ve kaleme yemin ederek sözlerine başlamıştır."⁴²

Değerlendirme

Kur'ân'ın muhtevası, iniş şekli, yazımı, tesbiti gibi, bazı sûrelerin başında bulunan hece harfleri de ötedenberi Kur'ân okuyucusu ve araştırmacılarının dikkatini çekmiş ve bu konuda pek çok şey söylenmiştir. Bu konuda söylenebilecek en tutarlı görüş, bu harflerin Kur'ân'ın sırlarından olması, dikkat çekmek ve muarızlara meydan okumak için bazı sûrelerin başına konmuş olmasıdır. Bu harflerin rakamsal değerlerinden hareket ederek kimi tarihî tahmin ve tespitlerde bulunmak Kur'ân'ın iniş gayesi dışında bir zorlama olup, bu konuda ileri sürülen şeyler kesin bir bilgi ifade etmekten uzaktırlar.

Söz konusu ettiğimiz hece harfleri pek çok müfessir gibi sûfî müfessir *Kuşeyrî*'nin de işârî tefsîri *Letâîf*'inde üzerinde durduğu önemli bir konu olmuştur. *Kuşeyrî*'nin hece harfleriyle ilgili olarak söylediklerinden çıkarabileceklerimizi şu şekilde özetlememiz mümkündür:

Genel olarak *Kuşeyrî*, huruf-i mukattalar hakkında uzun, anlamsız yorum ve tartışmalara girmez. O huruf-u mukattaları Allah'dan başka hiç kimsenin bilemeyeceği müteşabihlerden, Kur'an'ın sırlarından olduğunu kabul eder. Ancak bu konuda varid olan görüşleri görüş sahiplerini belirtmeden serdetmeyi de ihmal etmez.

40 Kuşeyrî, *Letâîfü'l-İşârât*, c. III, s. 395.

41 Aynı eser, c. III, s. 447.

42 Aynı eser, c. III, s. 616.

O, hece harflerinin yemin ifade ettiği görüşünü sürekli öne çıkarır. Her bir harf *Kuşeyrî*'ye göre, Yüce Allah'ın isimlerinden birine yahut bir kaçına işaret eder ve Yüce Allah bu harflerle kendi zatına yemin eder.

Kuşeyrî'ye göre bir harfin tek anlamı yoktur, her harfin çağrıştırdığı pek çok anlam, pek çok esma ve sıfat vardır. *Kuşeyrî*'nin ilim ve irfan zenginliği bu harflerde adeta coşarak kendini gösterir.

Kuşeyrî, bu harfleri birer rumuz olarak algılar ve onları kendince anlamlandırmaya yahut o şifreleri çözmeye çalışır.⁴³ Ama o, bu konuda ısrarcı olmadığını, bu harflerin başka anlamlara da gelebileceğini sürekli tekrar eder.

Benzer kalıplardan oluşan bu harflerin, bulundukları her sûrenin başında ayrı ayrı anlamı ve tefsiri vardır. *Kuşeyrî*, biraz da bu harflerden sonra gelecek olan sûrenin lafızlarından yahut bir bütün olarak içeriğinden algıladıklarına paralel olarak bu harfleri açıklamaya çalışır. Örneğin *Kuşeyrî*'nin bu harflere yüklediği esma ve sıfatlar genellikle, o harflerin bulunduğu sûrede geçen isim ve sıfatlardan seçilmiştir.

Kuşeyrî'ye göre bu harfler, yalnızca Yüce Mevlanın isim ve sıfatlarını hatırlatmakla kalmazlar. Onlar tevhid, ibadet ve salih amelle ilgili tüm güzel kelime ve onların terennüm ettiği hakikatleri çağrışırlar. Kısaca bu harfler, gerçek müminlere, âbidlere, âriflere, velilere yaraşan güzellikleri anlatan kısaltmalardır, yahut fırsatlardır.

Aslında Arapçada bu harflerle başlayan ve kötü şeyleri anlatan pek çok kelime vardır. Ama bu harfler *Kuşeyrî*'ye hep iyi ve güzel şeyleri çağrışırlar. Bu da onun düşünce ve gönül güzelliğinin açık bir göstergesidir.

Kuşeyrî, bu harfleri fırsat bilerek bir kısım taavvüfî açıklamalarda bulunur. *Kuşeyrî*'ye göre bu harfler ariflerin, âbidlerin, sûfilerin, sâliklerin, velilerin, erenlerin, seçkinlerin özellik ve güzelliklerini sembolize eden kısaltmalardır. Bu sıradışı insanların özellik ve güzellikleri gibi, onların esrar ve ervahı gibi bu harfler de yazım ve yorum itibarıyla sıradışıdırlar. Bu harfler de tıpkı o güzel ve özel insanlar gibi, oluşturdukları kelime ve cümlelerle değil belki ama, bir başlarına duruşlarıyla çok şey söylemek isterler. Ama bu harflerin lisan-ı hâl ile söylemek istediklerini herkes anlayabildiği oranda, kapasitesi kadar alır ve anlar.

Bu harfler öncelikle Yüce Allah ile O'nun sevgili Peygamberi arasında bir sırdır. Bu sırrı da en iyi o peygamber anlar. Ama bu sırlardan Allah'ın diğer gözde

43 Harflerin Yüce Allah'ın isim ve sıfatlarına delalet ettiği görüşü Hz. İsa peygambere dayandırılmaktadır. Rivayete göre Hz. İsa öğrenme çağına gelince hocaya gitmiş ve alfabedeki harflerin her birine birer anlam yükleyerek okumuş ve küçük yaşta hocasını da hayrete düşürmüştür. Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, c. VIII, s. 278; Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, c. XXI, s. 214; Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr*, c. II, ss. 199-201. İbn Teymiye, bu harflere yüklenen anlamlarla ilgili olarak hadis diye aktarılan rivayetlerin uydurma ve asılsız olduğunu ve bunlarla asla ihticac edilemeyeceğini söyler. Bk. İbn Teymiye, *Kütübü Resâil ve Fetevâ*, c. XII, s. 57.

kulları da nasıbdar olabilirler. Bu harflerin hâl ile anlatmak istedikleri, sair harflerin kelime ve cümlelerle/kâl ile anlattıklarından çok fazladır.

Harflerin bir kısım kelimelerin kısaltmaları olarak bir çok anlam ifade ettikleri gibi, bir başlarına yalın olarak duruşları, yazılışları, hatta mahracları da pek çok şeyi terennüm eder. Tıpkı hiç kimseye muhtaç olmayan Yüce Yaratıcının bir başına tüm her şeyi yaptığı gibi... Hz. *Mevlânâ*'nın Âdem kelimesini oluşturan Elif harfinin Kıyamda duruşa, Dâl harfinin rukuya varışa, Mîm harfinin ise kıvrulup secdeye kapanışa delalet ettiğini söylemesi gibi. Başka bir ifade ile Âdem yani Adam olmak için, Elif gibi dimdik O'nun huzurunda duracak, dâl gibi yalnızca O'nun huzurunda eğilecek ve Mîm gibi bir kapı tokmağı gibi kıvrılıp O'nun rahmet kapısını dövmek gerekecektir.

Kuşeyrî, bu harflere bir takım anlamlar yüklerken zaman zaman şiirlerle istişhad eder, onlarla sözlerini deteklemeye ve örneklendirmeye çalışır.

Kuşeyrî'nin bu harflere yüklediği ve aşk, şevk, vecd, zevk ve neşe içerisinde okunabilecek şekilde ifade ettiği bu manalar, genellikle Kur'ân'ın başka yerlerinde benzeri olan manalardır.⁴⁴ Başka bir deyişle onun söylediği bu manalar, Kur'ân'ın ruhuna ters düşmezler.

Abstract

Syllable Letters In Qur'an And Interpretation of Qusayri About Them

Letters which presents at the beginning of some surah of the Qur'an and forms coming one or more letters together called as *al-Huruf al Mqatta'at* (cut syllable letters). These mystical letters are placed at the beginning of 29 surah of the Qur'an and forms 14 different letter. They always attract attention of people who want to investigate about the Qur'an and these people have said a lot of things about them.

These letters are mentioned in commentary on the Qur'an of Qusayri like the other some commentators. We can summarize his interpretations about this subject like this:

Qusayri's commentary doesn't include long and unnecessary discussion. He claims that this syllable letters mean *oath*. According to him one letter hasn't got only one meaning, every letter has a lot of meaning. Qusayri perceives these letters as a symbol and try to explain them or solve codes on them. He tells some Sufism explaining. Firstly, these letters are the secrets between Allah and his Prophet.

These explaining of Qusayri usually resembles other some parts of Qur'an and they never go against the Qur'an spirit. mystical

⁴⁴ Nitekim İşârî tefsîri değerlendiren ilim adamlarımız, Bir mananın benzeri bir mana ile zikredilebileceğinden hareketle, Kur'ân'ın ruhuna ters düşmeyen batınî manaların bu kabilden sayılabileceğini söylemişlerdir. Bk. Zehebî, *et-Tefsîr ve'l-Müfessirûn*, c. II, ss. 351-354.

BİBLİYOGRAFYA

- AHMED b. Zeynî Dahlân, *el-Fütubatü'l-İslâmiyye*, Kahire 1968.
- AHMED CEVDET, *Kıyas-ı Enbiyâ*, Ankara 1985.
- ÂLÛSÎ, Şihabüddin Mahmud (1270/1854), *Rubû'l-Meânî*, Beyrut, 1994.
- BEYZAVÎ, Ebu Sâid Abdullah b. Ömer (791/1388-1389), *Envârü't-Tenzil ve Esrârü't-Te'vil*, (*Mecmûatün Minet-Tefsîr*'in içerisinde), Beyrût, ty.
- BİLMEN, Ömer Nasuhî, *Büyük Tefsîr Tarihi*, İstanbul 1973.
- CERRAHOĞLU, İsmail, *Tefsîr Usulü*, Ankara 1979.
- DEVELİOĞLU, Ferid, *Osmanlıca Türkçe Aniklopedik Lûgat*, Ankara 1970.
- DOĞAN, Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul 1996.
- DUMAN, M. Zeki- Altundağ Mustafa, 'Hurûf-ı Mukatta', *DİA*, XVIII, 401-408.
- EBÛ HAYYÂN Muhammed b. Yusuf (745/1344), *el-Babrü'l Mubît*, Beyrût 1992.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki, *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İstanbul 1977.
- İBN MANZUR, Cemalüddin Muhammed b. Mükram (711/1311), *Lisânü'l-Arab*, Beyrut 1990.
- İBN TEYMİYE, Ahmed, *Kütübü Resâil ve Fetevâ*, Mektebetü İbn Teymiye, ty.
- İBNÜ'L-CEVZÎ, Ebu'l-Ferac (597/1200), *Zâdü'l-Mesîr*, Beyrut 1984.
- KATİB ÇELEBÎ, *Keşfüz-Zünûn*, Beyrut 1992.
- KUŞEYRÎ, Abdülkerim, *Letâifu'l-İşârât*, (3c) thk. İbrahim Besyûnû, Mısır 1981.
- PAKALIN, M. Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1983.
- RÂZÎ, Muhammed b. Hüseyin Fahrüddin (606/1209), *et-Tefsîru'l-Kebîr*, Tahran, ty.
- SARI, Mevlüt, *el-Mevârid Arapça-Türkçe Lûgat*, İstanbul 1982.
- SUYÛTÎ, Celalüddin (911/1505), *ed-Dürrü'l-Mensûr fî Tefsîri'l-Me'sûr*, Beyrut 1983.
- SUYÛTÎ, *Tarihu'l-Hulefa*, Kahire 1305.
- ŞEYHU'L-İSLAM MUSA KAZIM, *Safvetü'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, İstanbul 1336.
- TAHİRÜ'L-MEVLEVÎ, *Edebiyat Lûgatı*, İstanbul 1973.
- UZUN, Mustafa, 'Ebced', *DİA*, X, 68-70.
- YAKİT, İsmail, *Türk İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*, İstanbul 1992.
- YURDAGÜR, Metin, 'Cefr', *DİA*, VII, 215-218.
- YÜKSEL, Sadreddin, *İslâmî Araştırmalar*, İstanbul 1982.
- ZEHEBÎ, *et-Tefsîr ve'l-Müfessirîn*, Kahire 1989.
- ZERKEŞÎ, *el-Burbân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Beyrut 1972.